

ОСОБЛИВОСТІ СТРАХУВАННЯ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ

PECULIARITIES OF INSURANCE IN AGRICULTURAL SECTOR

У статті розглянуто актуальні питання щодо розвитку аграрного страхування в Україні. Досліджено загальний рівень розвитку сільськогосподарського страхування. Надано аналіз показників страхових компаній, що займаються агрострахуванням. Визначено основні причини небажання сільгоспдприємств укладати страхові договори зі страховиками від можливих ризиків в аграрній сфері, тенденції розвитку ринку аграрного страхування за період 2014–2018 рр. Проаналізовано основну нормативно-правову базу, що регулює діяльність страхових компаній на ринку агрострахування, основні проблеми та позитивні аспекти державної підтримки сільського господарства. Обґрунтовано шляхи вдосконалення функціонування ринку аграрного страхування в Україні та визначено основні завдання, які необхідно реалізувати для поліпшення стану в аграрній сфері.

Ключові слова: сільськогосподарське страхування, аграрне страхування, сільгоспдприємства, сільське господарство, ринок аграрного страхування, страхова діяльність, аграрна сфера, сільгоспвиробники, страхові компанії, страхові послуги.

В статье рассмотрены актуальные вопросы развития аграрного страхования в Украине. Исследован общий уровень развития сельскохозяйственного страхования. Представлен анализ показателей страховых компаний, занимающихся агрострахованием. Определены основные причины нежелания сельхозпредприятий заключать страховые договоры со страховщиками от возможных рисков в аграрной сфере, тенденции развития рынка аграрного страхования за период 2014–2018 гг. Проанализирована основная нормативно-правовая база, регулирующая деятельность стра-

ховых компаний на рынке агрострахования, основные проблемы и позитивные аспекты государственной поддержки сельского хозяйства. Обоснованы пути совершенствования функционирования рынка аграрного страхования в Украине и определены основные задачи, которые необходимо реализовать для улучшения состояния в аграрной сфере.

Ключевые слова: сельскохозяйственное страхование, аграрное страхование, сельхозпредприятия, сельское хозяйство, рынок аграрного страхования, страховая деятельность, аграрная сфера, сельхозпроизводители, страховые компании, страховые услуги.

Article considers actual issues about development of agricultural insurance in Ukraine. The general level of development of agricultural insurance was investigated. The analysis of indicators of insurance companies engaged in agro-insurance was given. The main reasons for reluctance of agricultural enterprises to conclude insurance contracts with insurers on possible risks in the agrarian sector were determined. There were determined the tendencies of development of the market of agrarian insurance for the period 2014–2018. The basic legal and regulatory framework regulating the activity of insurance companies in the agri-insurance market was analysed. The main problems and positive aspects of state support in agriculture were analysed. The ways of improving the functioning of the agrarian insurance market in Ukraine and defining the main tasks that need to be implemented to improve the state of the agrarian sector were substantiated.

Key words: agricultural insurance, agrarian insurance, agricultural enterprises, agriculture, agrarian insurance market, insurance, agrarian sphere, agricultural producers, insurance companies, insurance services.

УДК 368.5

Жмурко І.В.

к.е.н., доцент кафедри обліку і фінансів
Хмельницький економічний університет

Постановка проблеми. Сьогодні сільськогосподарське виробництво вважається однією з найризикованіших сфер підприємницької діяльності. Основу соціально-економічного розвитку держави створює аграрний сектор, який забезпечує попит у продовольстві, оскільки ефективність сільськогосподарського виробництва залежить від рівня інфраструктурного забезпечення аграрного ринку, складовим елементом якого є страховий ринок. Нині страхування є невід'ємним інструментом захисту фінансово-економічних інтересів селян у процесі виробництва, переробки та реалізації сільськогосподарської продукції.

Отже, питання агрострахування у державі набуває особливого значення та потребує подальшого поглибленого вивчення, оскільки функціонування ринку аграрного страхування створює умови для розподілу ризиків між учасниками страхового процесу для беззбиткового та безперервного процесу аграрного виробництва.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Вивчення аграрного страхування, його стану та перспектив розвитку сьогодні є важливим напрямом наукових досліджень. Теоретико-методичні питання розвитку ринку агрострахування розглянуто в наукових роботах таких вітчизняних учених: Н. Внукової, А. Гордійчук, О. Гудзя, М. Дем'яненко, О. Зальотова, Р. Колібаби, Ю. Лузана, С. Навроцького, С. Осадця, О. Остапенко, А. Полчанова, О. Сахно, Р. Смоленюка, Р. Шинкаренка, В. Шахова, В. Якубовича. Вагомий внесок у розроблення оперативних заходів для поліпшення роботи системи агрострахування в Україні здійснила Міжнародна фінансова корпорація (IFC – Група Світового банку) з проектом «Розвиток агрострахування в Україні».

Окремої уваги заслуговують праці науковців, які розглядають сільськогосподарське страхування як основний елемент стабілізації фінансового стану аграрних підприємств у ринкових умовах, що забезпечує безперервність розви-

тку сільськогосподарського виробництва. До таких належать праці І. Глотоваї, М. Дем'яненка, Н. Ляшенко, В. Пантелєєва, Н. Селецької, Є. Томіліна, О. Туманова.

Результативність та перспективність сільськогосподарського страхування завжди цікавили як фахівців зі страхування, так і науковців, що знайшло належне відображення у наукових працях багатьох вітчизняних та зарубіжних учених-економістів, а саме: В. Борисової, В. Василика, В. Грушка, П. Лайка, М. Лутака, Л. Рейтмана, І. Яковенка.

В. Колесник та Р. Тиха у своїх статтях доводять переваги агрострахування як основного інструменту управління ризиками вирощування сільськогосподарських культур; Н. Добіжа досліджує стан сільськогосподарського страхування в Україні; М. Александрова вивчає систему страхування сільськогосподарських культур в Україні; Н. Рубцова приводить аналіз роботи вітчизняних агрострахових компаній на ринку страхування в Україні.

Постановка завдання. Мета статті полягає у визначенні проблем на ринку сільськогосподарського страхування України та розробленні рекомендацій щодо вдосконалення механізму страхового захисту сільськогосподарських підприємств на основі світового досвіду.

Важливість дослідження стану системи агрострахування, відсутність комплексного, системного підходу до висвітлення та вирішення проблем у цій галузі, наукова та практична значущість зазначених питань зумовили вибір теми статті, визначили мету, завдання та зміст дослідження.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сільське господарство є одним із найважливіших секторів державної економіки. Крім власного споживання та постачання сировини для промисловості, продукція сільського господарства експортується, що значно підвищує експортний потенціал держави. Частка сільськогосподарської продукції у ВВП України щороку зростає, і в 2017 р. цей показник досяг 13,6%.

Усвідомлюючи важливість страхування для суб'єктів сільськогосподарського бізнесу, на державному рівні було прийнято рішення про спри-

яння його розвитку. Так, у 2012 р. був прийнятий Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», згідно з яким держава бере на себе частину витрат аграріїв із виплати страхових премій [6].

Але цей Закон так і не був реалізований на практиці, і в державному бюджеті на 2017 р. також не було передбачено коштів на субсидування страхових премій у галузі агрострахування.

Нині єдиним проектом, який контролюється його виконавцями і стимулює сільськогосподарські підприємства користуватися послугами страхових компаній, є Проект IFC «Розвиток агрострахування в Україні», запроваджений у 2007 р. та який фінансується за рахунок Канадського агентства міжнародного розвитку.

Основні його завдання: підвищення рівня інформованості національних аграріїв щодо агрострахових програм за допомогою проведення конференцій, здійснення публікацій; налагодження співпраці страхових компаній, що займаються агрострахуванням, із банками для спрощення процедури кредитування аграріїв; удосконалення агрострахового законодавства [6].

Згідно з Проектом IFC «Розвиток фінансування аграрного сектору в Європі та Центральній Азії», вважається, що одним із способів забезпечення поліпшення доступу до фінансування для агровиробників є мінімізація ризиків у сільськогосподарському виробництві. Із цією метою Проект IFC працює з Міністерством аграрної політики та продовольства України над розбудовою спланованої системи правового регулювання агрострахування, котра підтримуватиме реалізацію страхових продуктів, які допоможуть мінімізувати сільськогосподарські ризики та збільшити доступ до фінансування для агровиробників. Цей захід є унікальним, оскільки огляд ринку був повністю підготовлений фахівцями новоствореного сектору агрострахування при міністерстві для забезпечення реалізації державної політики на ринку сільськогосподарського страхування в Україні [7, с. 238].

У 2017 р., досліджуючи ринок аграрного страхування, можна чітко відзначити, що протягом андерайтингового року агрострахування мало тенденцію до зростання (табл. 1).

Таблиця 1

Тенденції розвитку ринку аграрного страхування протягом 2012–2017 рр.

Роки	Кількість укладених договорів страхування (шт.)	Застрахована площа (тис. га)	Страхові платежі (млн. грн.)	Страхові виплати (%)
2012	1936	727	130,4	8,5
2013	1722	869	135,4	2,8
2014	1856	932	142,3	3,2
2015	1965	865	146,8	4,2
2016	2001	912	152,8	3,8
2017	2018	952	162,3	4,9

Джерело: розраховано автором за даними Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері фінансових послуг

Згідно з даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, андерайтинговий рік в агрострахуванні охоплює два аграрних сезони: страхування озимих польових культур на період перезимівлі, фактично посіяних у попередньому календарному році, та страхування навесні-влітку поточного року.

За даними Міністерства аграрної політики та продовольства України, загальна сума страхових виплат у 2017 андерайтинговому році становила 9,96 млн. грн., зокрема, 7,04 млн. грн. – за зимовий період і 2,92 млн. грн. – за період весни-літа. Отже, рівень виплат становив у 2017 андерайтинговому році 4,9%.

Дані щодо укладання договорів та виплат страховими компаніями першість належить страховій компанії «ПЗУ Україна» (102 договори, або 28,2% від загальної кількості). За нею йдуть «Інго Україна» (95 договорів, або 22,4%), «Аска» (77 договорів, або 11,9%) та СК «Універсальна» (54 договори, або 8,3%).

Спеціалісти Міністерства аграрної політики та продовольства України, які працювали над даним дослідженням у 2017 р., зазначили, що дані для проведення аналізу ринку агрострахування надали на добровільних засадах такі страхові компанії: ПрАТ «СК «АХА СТРАХУВАННЯ», «Українська АСК АСКА», ПрАТ «СК «БРОКБІЗНЕС», ПрАТ «АСК «ІНГО Україна», ПрАТ «СК «Оронта-Січ», ПрАТ «СК «ПЗУ УКРАЇНА», ПрАТ «СГ «ТАС», ПрАТ «Українська аграрно- страхова компанія», ПрАТ «СК «Універсальна» та ПрАТ «Українська пожежно- страхова компанія» [8].

Отже, для того щоб компенсувати втрати всім господарствам, які опинилися у центрі несприятливих подій, єдиним дієвим інструментом, який допоможе, є страхування.

Аграрії, які заздалегідь придбали страхове покриття, за несприятливої погоди можуть уберегти себе та отримати страхову виплату завдяки страховому покриттю. Найбільші виплати отримали господарі в Хмельницькій області, де було акумульовано 3,1 млн. грн., а також Черкаській (2,4 млн. грн.) та Тернопільській (928,3 тис. грн.) областях.

Щодо виплат у розрізі сільськогосподарських культур, то найбільшу частку в загальних виплатах по ринку становлять договори страхування озимого ріпаку (44,9%, сума збитку – 4,5 млн. грн.), на другому місці – договори страхування озимої пшениці (36,2%, або 3,6 млн. грн.) та на третьому – договори страхування цукрового буряку (14,7%, або 1,5 млн. грн.) [1].

Для вирішення проблем у сфері страхування сільськогосподарських підприємств необхідно:

1) на етапі формування системи страхового захисту сільськогосподарських підприємств використовувати як добровільні, так і обов'язкові види страхування;

2) для зменшення фінансового навантаження на суб'єктів сільськогосподарських підприємств реалізувати Закон України «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою», завдяки якому запровадиться субсидування страхових премій державою;

3) страховим компаніям забезпечити довіру своїм клієнтам завдяки наданню відповідних пільг, знижок аграріям та створювати умови для залучення нових клієнтів;

4) удосконалити діяльність Агрострахового пулу, його функції, склад, особливості співпраці з державою та замінити керівництво;

5) надавати ліцензію на здійснення страхування сільськогосподарських ризиків тільки членам Агрострахового пулу.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами проведеного дослідження вважаємо зробити такі висновки щодо перспектив подальшого функціонування ринку аграрного страхування в Україні: підвищити рівень страхової культури як основи взаємодії між суб'єктами страхового процесу завдяки більшій інформаційної освіченості сільськогосподарських виробників щодо пропонованих страхових продуктів; прийняти відповідні нормативно-правові документи щодо регулювання сільськогосподарського страхування, де відзначатимуться концептуальні засади страхування ризиків у сільському господарстві; гарантувати страховикам здійснення страхових виплат страхувальнику в разі настання страхової події згідно з умовами, передбаченими договором сільськогосподарського страхування; забезпечити рентабельність, платоспроможність страховика, який надає відповідні послуги у сфері аграрного страхування, а також створити сучасний ринок аграрного страхування з відповідними інноваційними страховими продуктами; створити електронну базу даних зі страхування сільськогосподарських ризиків на рівні Агрострахового пулу та зобов'язати всі страхові компанії, які мають ліцензії, надавати в повному обсязі інформацію про їхню страхову діяльність (обсяги застрахованих посівних площ, кількість підписаних договорів страхування, інформацію про врожайність та ін.).

Для подальшого та більш ефективного розвитку страхування сільськогосподарських ризиків потрібно повернути довіру до страхових компаній, розширити спектр страхових послуг і зробити їх доступними для всіх сільськогосподарських товаровиробників.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Дем'яненко М.Я. Фінансові проблеми формування та розвитку аграрного ринку України. Облік і фінанси АПК. 2007. № 5.

2. Добіжа Н.В. Сучасний стан та проблеми агрострахування в Україні. Ефективна економіка. 2013. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.

3. Офіційний сайт Аграрного страхового пулу. URL: <http://ua.ip.com.ua/2016/rinok-agrostrakhuvannya-ukra%D1%97ni-v-2016-and>.

4. Офіційний сайт Міністерства фінансів України. URL: <http://minfin.com.ua>.

5. Панченко О.І., Рогова Г.А. Державна підтримка страхування ризиків сільськогосподарських підприємств як основа забезпечення їх стабільного розвитку. Вісник Чернігівського державного технологічного університету. Серія «Економічні науки». 2012. № 1(56). С. 260–266.

6. Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою: Закон України від 9 лютого 2012 р. № 4391 – VI. URL: <http://zakonrada.gov.ua/laws/show/439117>.

7. Рубцова Н.М. Сучасний стан та перспективи розвитку діючої системи агрострахування в Україні. Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки). 2014. № 4. С. 237–240.

8. Федеральна програма страхування врожаю США. URL: <http://www.rma.usda.gov/regs/authorizing/FCI%20Act%20Compilation%202014.pdf>.

REFERENCES:

1. Demianenko, M.Ia. (2007). Finansovi problemy formuvannya ta rozvytku ahrarnoho rynku Ukrainy [Financial problems of the formation and development of the agrarian market of Ukraine]. *Oblik i finansy APK – Accounting and finance of agroindustrial complex*, no. 5.

2. Dobizha, N.V. (2013). Suchasnyi stan ta problemy ahrstrakhuvannya v Ukraini [Current state and problems of agricultural insurance in Ukraine]. *Efektivna*

ekonomika – Effective economy, no. 8. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2256> (in Ukrainian).

3. Ofitsiynyi sait Ahrarnoho strakhovoho pulu [Site of Agricultural Insurance Pool]. Retrieved from <http://uaip.com.ua/2016/rinok-agrostrakhuvannya-ukra%D1%97ni-v-2016-and>.

4. Ofitsiynyi sait Ministerstva finansiv Ukrainy [Site of Ministry of Finance of Ukraine]. Retrieved from <http://minfin.com.ua>.

5. Panchenko, O.I. (2012). Derzhavna pidtrymka strakhuvannya ryzykiv silskohospodarskykh pidpriemstv yak osnova zabezpechennia ikh stabilnoho rozvytku [State support of agricultural enterprises risks insurance as a basis for ensuring its sustainable development]. *Visnyk Chernihivskoho derzhavnoho tekhnolohichnoho universytetu. Seriiia "Ekonomichni nauky" – Visnyk of Chernihiv State University of Technology. Series "Economics"*, no. 1 (56), pp. 260–266 (in Ukrainian).

6. Pro osoblyvosti strakhuvannya silskohospodarskoi produktsii z derzhavnoiu pidtrymkoiu: Zakon Ukrainy vid 9 liutoho 2012 roku № 4391-VI [About peculiarities of agricultural products insurance with state support: The law of Ukraine on February 9, 2012 № 4391-VI]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/4391-17>.

7. Rubtsova, N.M. (2014). Suchasnyi stan ta perspektyvy rozvytku diuchoi systemy ahrstrakhuvannya v Ukraini [Current state and development prospects of the current agricultural insurance system in Ukraine]. *Zbirnyk naukovykh prats Tavriiskoho derzhavnoho ahrrotekhnolohichnoho universytetu (ekonomichni nauky) – Digest of scientific works of Tavria State Agrotechnological University (economic sciences)*, no. 4, pp. 237–240 (in Ukrainian).

8. Federalna prohrama strakhuvannya vrozhaiu SShA [USA Federal Insurance Crop Act]. Retrieved from <http://www.rma.usda.gov/regs/authorizing/FCI%20Act%20Compilation%202014.pdf>.

Zhmurko I.V.

Candidate of Economic Sciences,
Senior Lecturer at Department of Accounting and Finance
Private Higher Education Institution
Khmelnitskyi Economic University

PECULIARITIES OF INSURANCE IN AGRICULTURAL SECTOR

Agriculture is the oldest and traditionally one of the most important and at the same time the riskiest sectors of the economy, which is constantly under the influence of natural forces of nature. This is due to the fact that agriculture is a highly vulnerable branch to the occurrence of natural and climatic conditions or the occurrence of other unpredictable events.

Agricultural insurance is one of the important elements for ensuring economic security and stabilizing the financial position of agricultural producers. The economic mechanism of insurance for agricultural production consists in the creation and use of an insurance fund in order to compensate for unforeseen losses caused to agricultural enterprises by natural disasters, other unfavourable events that violate the normal reproduction process.

Today agrarian insurance is one of the most effective risk management tools, which enables to combine the interests of agricultural insurance market participants and the state. Thanks to the functioning of the agrarian insurance market, conditions are created for the distribution and redistribution of risks (natural, climatic, technological, environmental, financial and economic, etc.) between the participants in the insurance process in order to reproduce the continuous and unprofitable process of agrarian production.

Instead, insurance in the agricultural sector of Ukraine is intended to prevent a sharp fluctuation in the income of agricultural enterprises, to ensure the brevity of the process of agricultural production, as well as to improve access to credit resources of agricultural producers.

The main prospects for the further functioning of the agrarian insurance market in Ukraine are: the need to develop a modern model of agrarian insurance market, which includes raising the level of insurance culture as the basis for interaction between the subjects of the insurance process; the objective need for the adoption of the Law of Ukraine "On Agricultural Insurance", in which it is necessary to define the conceptual principles of insurance of risks in agriculture; efficiency and functionality of the agrarian insurance market; creation and functioning of the modern market of agricultural insurance with corresponding innovative insurance products that will satisfy the property interests of farmers in insurance protection.

Thus, without controversy with the foregoing, one can conclude that for the further effective development of agricultural insurance, it is necessary to restore the confidence of agricultural producers to insurance companies, expand the range of insurance services and make them accessible to all agricultural commodity producers.